

“CRAII DE CURTEA-VECHE” – ÎNTRE ARGOU ȘI METAFORĂ

Prof. dr. **GEANINA OPREA**

Colegiul Național „Mircea cel Bătrân”, Rm.Vâlcea

Cele mai dese ipostaze ale personajului din opera lui Mateiu Caragiale, “*Craii de Curtea-Veche*”, sunt evidențiate prin variate tipuri de narator, dintre care notăm: narator-personaj, narator- raisonneur, narator- confident sau narator- coordonator. În textul analizat am remarcat faptul că povestitorul este identificat în text drept o *călăuză* cu valențe simbolice, el fiind, în același timp, și „ucenicul” celorlalți protagoniști. Putem vorbi astfel despre un nou concept evidențiat de exegeți în proza interbelică, și anume *alteritatea ființei*, care determină dezindividualizarea personajului matein prin exces de împătimire- Pașadia- sau prin exces de abjecțiune- Pirgu. Un alt aspect al cărții corelat cu tema în discuție, ce se conturează pe măsură ce se scrie romanul, îl constituie surprinzătorul apelativ dat protagoniștilor de Pena Corcodușa, ce alcătuiește și titlul propriu-zis: *Crai de Curtea-Veche*¹.

Dar se cuvine a reda episodul întâlnirii “crailor” cu Pena Corcodușa, care contextualizează semnificația denumirii acesteia. Astfel, se observă cum, călăuzită de alaiul ei vesel, Pena Corcodușa e cuprinsă de o “*furie oarbă*” la vederea celor patru bărbați bine dispuși de vin și de mâncare (oare vreo tresărire a amintirii lui Serghei, de genul flash-back, după cum observă N. Manolescu?). După ce îl lasă cu gura căscată până și pe Pirgu, gelos, desigur, de “*nemaiauzitele-i măscări*”², le trânteste în față extraordinarul apelativ: “*Crailor! Ne mai strigă totuși. Crai de Curtea-Veche.*”

Expresia se adresează, fără echivoc, fără îndoială tuturor celor patru cheflii, celor patru “*noctambuli*”³ ce tocmai ieșiseră din birtul din Covaci și se nimeriseră în calea “*nebunei*”. De altfel, însuși Povestitorul folosește, în tot pasajul, pronumele personal de persoana I, plural, “*noi*”, fără altă distincție: “*Pomenindu-ne cu ea aproape în brațe,*

¹ Mateiu I. Caragiale, *op. cit.*, p. 22.

² Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*, București, Editura 100+1 GRAMAR, 2001, p. 585.

³ D. P. Perpessicius, *op. cit.*, p. 90.

tuspatru deterăm un pas înapoi”⁴. E evident deci că Pena Corcodușa nu face nicio deosebire și nici nu ar fi putu face. Ea se adresează deopotrivă tuturor celor patru.

Astfel, se atinge punctul vulnerabil și elementul cheie, simbolul cărții, al întregului text matein. De aici multiplele întrebări puse de critici, precum: câți crai sunt?; care e semnificația termenului “*crai*”?; care e originea acestui cuvânt? De asemenea, o întrebare ce-și caută răspunsul, în acest sens, în demersul de față, ar fi: cât și cum se impune acest aparent banal termen – “*crai*” – ca argou sau ca metaforă? Desigur, luat izolat, extras din contextul ce încifrează și codifică numeroasele semnificații ale sale, cuvântul devine și rămâne “gol”, în afara câmpului referențial, nemaiputându-se deluși sensurile acordate de autor.

George Călinescu suține în *Istoria literaturii române de la origini până-n prezent* că titlul vine de la o anecdotă publicată de Ion Luca Caragiale – tatăl autorului deci – în revista “Vatra”, prin care s-ar explica originea expresiei de “*crai...de Curtea-Veche*”. Criticul notează că ar fi vorba de o “*ceată de mahalagii, în frunte cu grecul Melanos ce s’au răsculat, după mazișirea lui Gr. Ghica, și au început a jefui orașul. Melanos cu cucă de Domn în cap și cu haine voievodale furate trecea prin oraș, cu «craii» lui, beat mort, călare pe măgar. Vechii crai erau deci un fel de boemi desmățați, bucureșteni, cărora le corespunde la altă epocă eroii cărții*”⁵ – adaugă G. Călinescu. De asemenea, el consideră că în romanul lui Mateiu Caragiale “*«craii» sunt niște stricați, amestec de murdărie și sublim, cel puțin cât privește pe Pașadia și Pantazi. Însă insuficient prezentați, oricât de tipici, ei nu pot rămâne după închiderea cărții, în memoria noastră, numai prin configurația lor personală. Pașadia, Pantazi, Pirgu– și chiar Povestitorul (n.n.)– feciori de familie sau mahalagii, în definitiv tot o apă! Ei înfățișează câteși trei – toți patru (n.n.) – un mod de existență destul de comună.*”⁶

Așadar, Călinescu explică sensul acestui argou, în fond, prin raportare la istorisirea lui I. L. Caragiale din revista “Vatra”, subliniind analogiile dintre eroii lui Mateiu Caragiale cu vechii crai, însă nu în sensul profund negativ, apelativul căpătând și conotații mai “nobile” decât cele cunoscute sau presupuse.

⁴ Mateiu I. Caragiale, *op. cit.*, p. 21.

⁵ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Editura Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1941, p. 814.

⁶ *Ibidem*.

Pe de altă parte, în *Dicționarul analitic de opere literare românești* găsim alte explicații viabile. Astfel că autorii dicționarului au pornit de la reacția lui Pașadia care, savurând apelativul “*Crailor... Crai de Curtea-Veche*”, remarcă visător: “*Ar fi minunat titlu pentru o carte.*”⁷ Și nu s-a înșelat, căci “*autorul, receptiv, a reținut și această sugestie*”⁸, cu atât mai mult cu cât este “*o asociație de cuvinte din cele mai fericite*”⁹. Astfel își justifică într-o oarecare măsură autorul și alegerea titlului cărții sale.

Conform *Dicționarului...*, “*respectiva «locuțiune bucureșteană» (cum denumește Ionescu Sion, în «Istoria Bucureștilor», expresia «craii de Curtea-Veche») a apărut, se pare, în ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea, definindu-i pe declasații societății care își aflaseră adăpostul în ruinele vechii Curți domnești.*”¹⁰

După *Dicționarul limbii române* (ediția din 1914), cuvântul “*crai*” (provenit din sintagma “*Craii de Curtea-Veche*”) era folosit cu înțelesul de “*haimana, om chefliu, berbant, dezvățat, desfrânat, libertin, om fără căpătâi*”, astfel justificându-se și faptul că Pirgu – măscăriciul grupului format de Pașadia, Pantazi și Povestitor – este cel de-al patrulea crai al romanului.

Apelativul, ca titlu al cărții, suportă, bineînțeles, o transcedere la Mateiu Caragiale, o resemantizare, infuzându-i-se și polivalență semnatică, explicându-se în acest fel cum în episodul cheie din *Întâmpinarea crailor* aproape “*toate elementele preluate și dezvoltate într-un fel de vastă grefă metaforică*”¹¹ a “*crailor*” pe parcursul operei lasă cititorul doar într-o confuzie și ambiguitate.

Conform aceluiași *Dicționar analitic...*, Pașadia, Pantazi și Povestitorul, în fața cărora se desfășoară mereu “*trâmba de vedenii*” a trecutului, nu trăiesc atât “*în viața care se viețuiește*”, cât “*în aceea care se visează*”, “*efectuând o mișcare regresivă prin care își află adăpostul în ruinele «veacurilor apuse și, în special, ale aceluia scump nouă și nostalgic între toate, care fu al optsprezecelea*”¹². Simbolic vorbind, cei trei crai, “*înveștmântați, împanglicați*” și “*împânoșați numai în aur și verde, verde și aur*”,

⁷ Mateiu I. Caragiale, *op. cit.*, p. 23.

⁸ Ion Pop (coordonator), *Dicționarul analitic de opere literare românești*. Ediție definitivă, vol. I (A – M), Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2007, p. 189.

⁹ Mateiu I. Caragiale, *op. cit.*, p. 23.

¹⁰ Ion Pop, *op. cit.*, p. 189.

¹¹ Mircea Muthu, *Autocratism estetic și sancțiune etică*, cap. *Prelungiri literare*, în *Balkanism literar românesc. Etapele istorice ale conceptului*, vol. I, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2002, p. 201.

¹² Ion Pop, *op. cit.*, p. 189.

viețuiesc, de fapt, în “*curtea veche*” a trecutului, iar nu în “*curtea nouă*” a prezentului, în care “*domnește*” plin de sine Gore Pirgu. Totodată, în cazul lor, sensul prim al cuvântului, acela de “*rege*”, se combină cu cel de “*răzvrătit*”, de “*rebel*” (o altă conotație ce o avea, odinioară, cuvântul), “*căpătând o semnificație balzaciană, craii fiind dintre cei «treisprezece regi necunoscuți» ai lumii, care trăiesc conform altor legi decât oamenii de rând.*”¹³

Ovid S. Crohmălniceanu oferă alte explicații, pornind de la premisa că acest cuvânt “*crai*”, “*prin accepția lui echivocă, solicită din capul locului fantezia.*” Și criticul spune că poate fi luat în patru sensuri, după cum urmează: “*unul ar fi nobiliar, sinonim cu împărat, rege sau domnitor. Altul evocă legenda sacră și presupune, pe lângă rang, cunoștințe astrologice și oculte. Cei Trei Crai de la Răsărit sunt și «magi». Cuvântul poate însemna, apoi, bărbat ușuratic, care se ține de chefuri și aventuri amoroase. Așa ar avea înțelesul de «seducător». În sfârșit, într-o a patra accepție, mai accentuat peiorativă, «crai» vrea să spună: haimana, pungaș, derbedeu, desfrânat.*”¹⁴

Așadar, similitudini frapante există între romanul matein și prefața lui Balzac la *Histoire des Treize: craii*, cu numele lor false, mascându-le pe cele reale, reprezintă și ei niște “*bărbați de elită*”, cruzi și reci, “*assez forts pour se mettre au dessus de toutes les lois*”, având “*un secret de haine en face des hommes*”¹⁵ și viclenia de urzi o răzbunare neașteptată împotriva unei societăți meschine. Și în prelungirea acestei sugestii, e semnificativă trăirea dublă, chiar duplicitară (specifică manierismului european, atât spiritual, cât și literar), care structurează întreaga viziune a *Crailor de Curtea-Veche*.

În schimb, Nicolae Manolescu susține cu pertinentță faptul că Pena Corcodușa se adresează celor patru în aceeași măsură; deci vizându-i pe toți patru la un loc. Numai că, notează criticul, a doua parte a apelativului “*putea veni în mintea femeii în legătură așazicând cu locul întâlnirii sau chiar cu domiciliul ei*”, despre care știm că se aflau “*pe lângă Curtea-Veche*”¹⁶. Iar, dacă s-ar lua lucrurile *ad literam*, explicația cea mai simplă ar fi aceea că Pena Corcodușa folosește o veche vorbă populară, văzând în cei patru niște

¹³ Ion Pop (coordonator), *Dicționarul analitic de opere literare românești*. Ediție definitivă, vol. I (A – M), Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2007, p. 189.

¹⁴ Ovid S. Crohmălniceanu, *op.cit.*, p. 222.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*, București, Editura 100+1 GRAMAR, 2001, p. 585.

boieri din speța acelor care în secolul XIX erau numiți “*craidoni de Curtea Veche*” sau “*Don Juani de București*”. Criticul menționează că întâiul nume apare în “Vlășia” lui Gr. H. Granda, cu intenție batjocoritoare la adresa lui C. A. Rosetti, al doilea fiind titlul romanului presupus a fi al lui Radu Ionescu.

Dar, în cele din urmă, în ochii Penei Corcodușa, cei patru sunt niște “*petrecăreți, niște cheflii, donjuani, craidoni și chiar ciocoi noi*”, niște “*crai de Curte-veche*”¹⁷. Numai că cei patru eroi mateini stau sub semnul unicității în întreg romanul, naratorul chiar insistând asupra distincției înnăscute a “*crailor*”, căci nu sunt unii simpli, comuni, obișnuiți. Ei constituie o speță aparte de crai, de “*stirpe alese*”, înaltă, nobilă. Astfel că orice “*îndrăznesc ei să facă le stă bine*” – conform definiției lui Barbey d’Aureville¹⁸. Nimic nu-i poate coborî, nici chiar actele degradante: “*Cum nu știu, – afirmă naratorul despre Pașadia (n. n.) – rar însă mi s-a întâmplat să văd jucător așa frumos, crai așa ahtiat, băutor așa măreț. Dar se putea oare spune că decăzuse? Nicidecum. De o sobră eleganță, plină de demnitate în port și vorbire, el rămăsese apusean și om de lume până în vârful unghiilor.*”¹⁹

Iar în altă parte revine aceeași precizare: “*Se prăvălise în desfrâu adânc, până la fund, dar și mă simt dator să o spun iarăși, degradarea nu-l înfierase o singură clipă, căci dacă seara patriciul cobora în Suburra, el nu-și schimba portul și nici nu-și lepăda însemnele, rămânând tot așa măreț în vițiu, ca și în virtute.*”²⁰

Așadar, se observă o caracteristică distinctă a “*crailor*”, și anume noblețea, stilul, rafinamentul, “*măreția*” lor, chiar și la Pirgu, care e cel mai lipsit de astfel de atribute. Deci “*craii*” lui Mateiu Caragiale sunt totuși, în esență, altceva decât vechii crai, sunt o specie unică, rară, ce nu se mai întâlnește; preocupările nocturne, cotidiene neafectându-le în vreun chip preocupările intelectuale, spirituale. Căci “*murdăria*” și vulgaritatea materială nu le pătează nicio clipă profunzimea cerebrală și spirituală; chiar și la Pirgu, cel mai controversat “*crai*” matein, vulgaritatea, trivialitatea, grosolănia ascund criptic o oarecare noblețe și înțelepciune.

¹⁷ *Ibidem*, p. 586.

¹⁸ Barbey d’Aureville, apud Ovid S. Crohmălniceanu, *op. cit.*, p. 219.

¹⁹ Mateiu I. Caragiale, *op. cit.*, p. 12.

²⁰ *Ibidem*, p. 42.

Perpessicius evidențiază și el latura nobilă a **“crailor”** considerându-i *“noctambuli (Pașadia, Pantazi și povestitorul), epicurei prin excelență, prețuind masa bună, florile, muzica, în aceeași măsură cu farmecele trecutului și ale călătoriilor și pricepuți să le exalte în înalte dispute sub ochii unui al patrulea, Gore Pirgu”*, pe care îl cataloghează drept un *“soitariu de rasă în tradiția celui mai autentic levatinism”*²¹, însă așezându-l în rândul **“crailor”** totuși.

Dar trebuie luat în seamă încă un lucru, și anume că nu noblețea de neam, propriuzisă, ține să se distanțeze prin comportările **“crailor”**, ci o **“stirpe”** a celor care știu să-și croiască prin însușiri aparte, ei singuri, calea spre mărire și să formeze o castă.

Și, dacă încercăm să vedem cu cine anume le plăcea **“crailor”** să hoinărească, în lungile lor visuri, pe la curțile princiare, de-a lungul secolului al XVIII-lea, *“cel mai frumos dintre veacuri”*, *“veacul binecuvântat”*, *“veacul cel din urmă, al bunului plac și al bunului gust”*, vom constata că se numără numai nume mari, renumite, precum: Theodor von Neuhof, Claude-Alexandre de Bonneval, Cantacuzen, Isabella Tarakhanova, Elisabeth Chudleigh, ducesă de Kingston, Charles de Beaumont d’Eon, Stefan Zanovici, Friedrich von der Trenck, conte de Saint-Germain, Giuseppe Balsamo, conte de Cagliostro, Johann-Georg Schreofner, Casanova ș.a. Ca și cel al lui Barry-Lindon, aceste nume nu aparțin, niciunul, aristocrației autentice. Toate au fost purtate de niște aventurieri, iar particula nobiliară și-au adăugat-o ei singuri ori și-au însușit-o sau au obținut-o pe căi necurate. Iar în acest sens, Ovid S. Crohmălniceanu afirmă că *“de simpatia lui Mateiu se bucur nu atât coborătorii dintr-o stirpe ilustră, cât cei în stare să instituie ei înșiși o tagmă aleasă, printr-o înzestrare ieșită din comun.”*²²

Pe de altă parte, Ovidiu Cotruș susține că ideea autorului asupra aristocratismului e înrudită cu cea a lui Gobineau și are în vedere mai degrabă apartenența la *“rasa cuceritorilor”* decât rangul social propriu-zis. *“E vorba de inși cu o altă natură umană, născuți să comande, întemeietori ai unor dinastii, chiar dacă au origini obscure. Sunt «fiii de regi» ai lui Gobineau.”*²³

Ajungem astfel la o concluzie referitoare la numărul **“crailor”**, fiind toți patru **“crai... de Curtea-Veche”**, deși Pirgu mai mult sau mai puțin. Însă Mateiu Caragiale dă viață

²¹ D. P. Perpessicius, *op. cit.*, p. 91.

²² Ovid S. Crohmălniceanu, *op. cit.*, p. 221.

²³ Ovidiu Cotruș, *Opera lui Mateiu I. Caragiale*, București, Editura Cartea Românească, 1977, p. 49.

unor “*crai*” personalizați, unici, ce-și trăiesc autenticitatea, fiind înzestrați cu trăsături specifice după “chipul și asemănarea” fiecăruia dintre ei.

Iar concluzia care se formulează referitor la termenul în discuție, constă în ideea că Mateiu Caragiale nu doar că resemantizează acest cuvânt cu rezonanță clasică – “*crai*” – dar îl potențează cu noi alte semnificații ce descriu întru totul realitatea livrescă a eroilor mateini. Și astfel, cuvântul “*crai*” este metaforizat intenționat, caracterizându-se prin ambiguitate, polisemantism, având multiple conotații.

Dar considerând procedeul de transmutație semantică la care recurge autorul, în ceea ce privește acest termen și nu numai, se poate suține faptul că acest cuvânt capătă valențele argoului prin utilizarea sa restrânsă cu sensuri cunoscute numai de cei care îl întrebuințează, chiar și la nivelul ficțiunii livrești.

Teodor Vârgolici caracteriza scrisul lui Mateiu Caragiale prin evidențierea resurselor contrastante prin care este construit, amintind „jocurile alternanțelor”, dar și noțiuni împrumutate vieții nobile și curate a spiritului: *demnitate, avânt, nobil, nostalgie, duh, stirpe*. Sunt enumerați însă și termeni ai josniciei, ai disprețului și urâteniei fizice și morale, precum și ai viciului și mișelniciei: *toane, spurcat, rable, țate, târfe, codoși, mardeiași, rable, balcâze* etc.

Limbajul, elementele neologice și argotice, lexicul, unele turcisme și grecisme, dar și formele dialectale sunt remarcate de mai mulți exegeți, alături de numele personajelor și de *nume de factură livrescă cu valoare evocativă*. Al. Cristureanu afirmă astfel că „numele Pașadia Măgureanu sugerează o împământenire (*Pașadia* este derivat de la *pașă*, iar *Măgureanu* de la *Măgura*).²⁴ Lista continuă cu „Visătorul” Pantazi care este stăpânit de „fantezie și capriciu”, numele Bălașa, Zamfira și Smaranda care provin de la bijuteriile *balaș, zamfir (safir) și smarald* (roșu, albastru, verde). Ciudată este asociația onomastică *Pena Corcodușa*, fiindcă *Pena* este balcanic iar *Corcodușa* singular, *Pirgu* ar putea proveni de la *pir*, Șerban Foarță²⁵ explicând faptul că în neogreacă *Pirgu* înseamnă *turn (zidire de turn), plan, afacere, daraveră*.

²⁴ Apud Al. Cristureanu, *Observații asupra numelor de persoană în Craii de Curtea- Veche*, în „Studia Universitatis Babeș- Bolyai”, Series Philologia, Fasciculus 1, 1970 p. 87-97.

²⁵ Apud Șerban Foarță, *Pirgu și Bergami (excurs etimologic)*, în „Viața Românească”, an LXXXI (1966), nr. 10 octombrie, p. 88- 89.

El se înrudește în operă cu Bergami- ca parvenit- prototipul strămoșului sud-dunărean al lui Pașadia. Parvenirea acestora simbolizează înălțare, movilă, răzbatere și cinism, Gore fiind un *pricopsit de lume nouă*.

La fel de interesant este și aportul lui Șerban Cioculescu în interpretarea critică a operei lui Mateiu Caragiale, acesta alcătuind un *dicționar matein*²⁶ care cuprinde douăzeci de cuvinte, precum: *acasă*, *Berlin*, *București*, *clironomie* (ereditatea, victima ei fiind Pașadia), *dezalcătuire* (nimicire, distrugere), *dezdrumați*, *desmăritate*, *estimp* (în timpul acesta), *fermec* (farmecul), *gâlceava* (asociată cu *gingaș*, *gust și grijă*), *Halima* („ciudățenie”), *inspirație* (folosit o singură dată, în *Remember*), *însemnare* (sens, înțeles), *jucător* (asociat cu Crai și băutor), *luminăție* (folosit în evadarea în secolul XVIII). Este foarte importantă observația referitoare la inexistența lexemului *acasă* din opera mateină, precum și prezența celor două topos-uri, *Berlin și București*, cu *valențe carnavalești*, ele simbolizând „cuibul ticăloșiilor” crailor.

S-a constatat faptul că Mateiu Caragiale și-a condimentat limbajul impresionant, după o rețetă proprie, numai de el știută, cu elemente originale, inedite, nuanțând și coborând textul romanului în discuție. Și numeroase pagini sunt presărate de *arhaisme*, *jargon și argou*, de care face uz într-o manieră nemaîntâlnită la niciun alt scriitor. De altfel, întrebuințează argoul cu măiestrie, oferind o oarecare plasticitate limbajului impregnat cu apoeticul argou de mahala, de “Curtea–Veche”, specific exprimării pitorești de altădată.

Surprinzător e faptul că tendința argoului pe care o manifestă Mateiu Caragiale în opera sa nu este numai una livrescă, dovedind că este o caracteristică a exprimării sale cotidiene și în viața reală. Drept dovadă, scrisorile sale conțin nenumărate franțuzisme adoptate tel quel, declinate și conjugate ca și cum ar fi cuvinte românești curente, de circulație, cunoscute de vorbitori; căci autorul folosește termeni din limba franceză neuzitați în limba română (“*ai rigolat*”, “*toisez petoți belferii*”, “*aș vrea să grillez o cocotă blondă*”, “*ce fac cu mignonna mea*”, “*e în mare dèche*”, “*sunt a bout, trebuie sa pelotez o bonă*”, “*s-a uitat cu un aer provocator și goguenard*”, “*nu poți s-o enlevezi*”, “*n-am flambat încă o șa afacere*”, “*are să se effaroucheze*”, “*ar convola cu mine*”, “*nu*

²⁶ Șerban Cioculescu, *Mic dicționar matein* (I), în „România literară”, an XVIII (1985), nr. 13, 28 martie, p. 7.

sunt greu de evințat”, “nu trebuie să te encrapulezi prea tare”, “l-am touchat”, “volens-nolens și con energia o enfilezi”²⁷ ș. a. m. d.).

În ultimă instanță, nu fabricarea printr-o traducere din altă limbă e aspectul cel mai interesant al unor asemenea “abateri” de la vorbirea obișnuită. Căci ele presupun niște urechi prevenite asupra înțelesului special care li se acordă de către un anume cerc. Iar faptul acesta e foarte transparent în corespondența lui Mateiu Caragiale, mai ales cu N. A. Boicescu, cum dovedește și Șerban Cioculescu într-un capitol final din monografia dedicată lui Ion Luca Caragiale – “Viața lui Ion Luca Caragiale. Caragialiana”. Astfel că o serie de cuvinte, repetate adesea, “trădează un cod intim”²⁸, conform căruia sunt folosite.

Conform lui Ovid S. Crohmălniceanu, Mateiu Caragiale folosește diferiți termeni, precum “pontagiu”, “mahalagiu”, “sacagiu”, “bragagiu”, cu “o accepție admirativă”, în ciuda terminației “cu sonoritate descalficantă.”²⁹ Și fără îndoială că a da cuvintelor alt sens decât cel uzual, fie ele chiar și din alte limbi, traduse mot-á-mot sau adaptate, folosindu-se conform înțelesului care li se acordă într-un grup închis, constituie o practică a argoului, de care dă dovadă Mateiu Caragiale, devenind o constantă a operei sale, mai ales a romanului *Craii de Curtea-Veche*. Iar în acest sens, același Ovid S. Crohmălniceanu consideră că în limbajul lui Mateiu Caragiale “fantezia permite distanțarea de graiul comun, prin abateri îndrăznețe (împrumuturi din zonele delincvenței și libertinajului). Tactul împiedică «verdeța» expresiilor să cadă în trivialitate”³⁰, așa cum se va constata în continuare când vom confrunța cu realitatea textuală a romanului matein, prin inventarierea argourilor din limbajul “**crailor**”, deci al autorului însuși. Căci la “**craii**” vorbirea lor neobișnuită trădează o dorință analogă de a se distinge, aceștia dorind să pună o distanță între ei și vulg și prin limbajul frecventat. Așa se explică și faptul că ei folosesc un adverb adjectival “cu rezonanță de cronică galică seniorială”³¹ și spun “mult singur”, “mult nobil” sau “mult trist”. Și dintr-o identică ambiție evită termenii uzuali și îi “traduc” prin arhaisme pitoresc balcanice: “suta a

²⁷ Apud Ovid S. Crohmălniceanu, *op. cit.*, p. 214.

²⁸ Șerban Cioculescu, *Mateiu I. Caragiale*, în *Viața lui Ion Luca Caragiale. Caragialiana*, ediția a II-a adăugită, București, Editura *Eminescu*, 1977, p. 578.

²⁹ Ovid S. Crohmălniceanu, *op. cit.*, p. 215.

³⁰ Ovid S. Crohmălniceanu, *op. cit.*, p. 218.

³¹ *Ibidem*, p. 219.

șaisprezecea”, “alt eu însumi”, “estimp”, “fermec”, “nedomerire”, “bunioară”, “almintreli” ș.a.

Sau când își exprimă mirarea că Pașadia, “om de curte și de carte”, poate numi bronzul “spije”, Alexandru George are în vedere un “criteriu «realist» a cărui invocare o reproșă altor comentatori, ca fiind inadecvată operei lui Mateiu Caragiale”³². Dar e de înțeles o asemenea vorbire “sucită”, învechită din partea personajului, așa cum a fost el conceput.

De fapt, vorbirea acestor oameni pare “tradusă” și, într-adevăr, după cum a remarcat același Alexandru George, unul dintre procedeele stilistice ale autorului, prin care se obține exprimarea argotică, este utilizarea decalcului lingvistic: “*expresia curentă, alcătuită din termeni consacrați, sau chiar neologici, fiind transpusă în echivalente neobișnuite sau arhaice.*”³³

Astfel, de exemplu (sau “bunioară”), în loc de **alter ego** întâlnim “alt eu însumi”, în loc de răscoala din nouă sute șapte: “zurbaua din nouă sute șapte” ori în loc de străzile periferice: “ulițele de pe la margine”. Scrisul lui Aubrey de Vere devine: “*scriptura*”; explicația: “*tălmăcirea*”; prezentările de rigoare: “*înfățișările de rigoare*”; dezagregarea: “*dezalcătuirea*”; înțeles: “*însemnare*”; steagul cu armele familiei Pantazi: “*praporele*”; perspective unei vieți bogate: “*vedenia unei vieți bogate*”; șampania se servi: “*șampania se sluji*”; grădinile suspendate: “*grădinile atârdate*”; secolul al șaisprezecelea: “*suta a șaisprezecea*”; anul de doliu: “*anul cernit*”³⁴.

Autorul **Crailor**... întrebuintează constant “*a zugrăvi*” în loc de a picta, “*cadre*” în loc de tablouri, chiar “*a danța*” în loc de a dansa. Iar aceste câteva exemple dovedesc tendința lui Mateiu de a-i atribui arhaismului conotația de argou, caracterul argotic. Al. George afirmă în consensul acestei idei că autorul este “*ultimul on din generația lui care a folosit «simțimânt» în loc de sentiment.*”³⁵ De asemenea, un cuvânt predilect al scriitorului este adverbul “**estimp**”, căruia el îi dă “*cele mai variate și mai deconcertante înțelesuri, așa de neașteptate încât de la un punct încolo ne putem întreba dacă nu cumva*

³² Alexandru George, *op. cit.*, p. 30.

³³ *Ibidem*.

³⁴ Apud Al. George, *op. cit.*, p. 30.

³⁵ *Ibidem*, p. 31.

adevăratul sens îi scăpa.”³⁶ Cuvântul înseamnă în textul romanului “din anul acesta”, eventual “recent”. (“*Bunioară: An n-am câștigat, estimp am păgubit, la anul trag nădejde.*”)³⁷

La Mateiu Caragiale “**estimp**” înseamnă și “în acest timp”: “*Îi ațipea oare estimp voința?*” sau cuvântul mai are sensul de “deodată, brusc”: “*Estimp, o vie mișcare se iscase în tot birtul.*” Iar concluzia la care ajunge Al. George este că “*scriitorul forța mereu convenționalismul semantic*” al termenilor prin “argotizarea” acestora.

Un alt termen care atrage atenția este așa-denumitul turcism “**hagialâc**”, care ar însemna “călătorie”, căci “*cele trei hagialâcuri*”³⁸ reprezintă cele trei incursiuni ale “**crailor**”: una a lui Pantazi, în paradisul călătoriilor lui, a doua a lui Pașadia, în palatele somptuoase ale trecutului și mai degrabă “*în acela, scump nouă și nostalgic între toate care fu al optsprezecelea*”³⁹ (veac – n. n.). Iar aceste “*hagialâcuri*” – târâmuri și timpuri, în acest sens – “*deopotrivă îndreptate pe drumurile aducerii-aminte, ale vieții în vis*”⁴⁰, altfel decât cea de-a treia călătorie “*în viața care se viețuiește, nu în aceea care se visează*”⁴¹, prin care vor merge “**craii**” însoțiți de abjectul Pirgu. De altfel, Gore Pirgu este singurul “**crai**” căruia i se asociază din prima argoul, mai ales cel “murdar”, vulgar, josnic, pe care îl folosea din abundență și cu predilecție. În ciuda acestui fapt, Pirgu, “*geniul rău*” – cum îl denumea Șerban Cioculescu – , rămâne tipul cel mai expresiv, mai viu și mai realizat din roman.

Astfel că cel de-al treilea “**hagialâc**”, la Arnoteni – “*adevărații Arnoteni*” – în “*cloaca maximă*” a Bucureștilor, e contrapus înadins celorlalte două precedente, efectuate pe târâmurile visului, ale imaginației, ale irealității. Iar după cutreierea globului și trecutului, în închipuire, sub “*oblăduirea crailor*”, are acum loc inițierea în existența reală, grație lui Pirgu: “*Mai primejdioasă javră și mai murdară nu se putea găsi, dar nici mai bună călăuză pentru călătoria a treia (...) în viața care se viețuiește, nu în aceea care se visează.*”

³⁶ *Ibidem*, p. 32.

³⁷ Conform *Dicționarului limbii române literare contemporane*, apud Al. George, *op. cit.*, p. 32.

³⁸ Mateiu I. Caragiale, *op. cit.*, p. 27.

³⁹ Mateiu I. Caragiale, *op. cit.*, p. 43.

⁴⁰ Șerban Cioculescu, *op. cit.*, p. 581.

⁴¹ Mateiu I. Caragiale, *op. cit.*, p. 94.

De aici și un alt argou: “**adevărații Arnoteni**” – “vizină de vicii, regizată de familia maiorului Arnoteanu, cu nevastă-sa și cele două fete, care de care mai deviată și mai excentrică.”⁴² Adjectivul “**adevărați**” (“adevărații Arnoteni”, “Arnoteni, singurii adevărați”), folosit intenționat de autor în fața substantivului, de cele mai multe ori, are rolul de a accentua asupra calității reale, autentice a vieții din singurul loc în care se poate trăi orice fantezie, orice dorință, în care decadența și dezmățul sunt la ele acasă, fiind într-o oarecare măsură un fel de “Thalassa” a simțurilor lui Mateiu Caragiale (v. Al. Macedonski).

Tot referitor la utilizarea argoului, Ș. Cioculescu susținea ideea că “**d. Mateiu Caragiale**” era un bun cunoscător al realităților periferice, căci “*i-a străbătut... acești București, pentru a căror stigmatizare a trebuit să-și completeze cultura heraldică prin erudiția jargonului de Obor sau numai de cafenea. Meșter în steme și blazoane, autorul nu e mai puțin doct în expresii de authentic mahalagism.*”⁴³ Criticul adaugă faptul că autorul “*posedă, desigur, material pentru un dicționar*” întreg.

De exemplu, enumerația grotescă de epitete însoțind eroinele sale: “*huidume, geamale, baldâre, balcâze*”, “*teleleici, târfe, țate*”, “*harțabale*”; argouri la expresivitatea cărora contribuie aliterațiile și asonanțele, sporind sonoritatea vulgară, atingând trivialul chiar. Sau câteva expresii din “**argot-ul**” bucureștean, precum:

“*mi se părea că ajunsese în stare de pițtie*”(p. 8)

“(un răposat – n. n.) *murat în argint-viu și în spirt ca un gogoșar în sare și oțet*”(p. 10), Pirgu despre Pașadia

“*Acest chimică avea un suflet de hengher și de cioclu*”, despre Gore Pirgu care “*era o lichea fără seamăn și fără perecege, (...) de mic stricat până la măduvă, giolar, slujnicar.*”(p. 13)

“*Să-i fi vorbit de rușine, te-ar fi întrebat cu ce se mănâncă*”

“*tot îți sună coliva*”(p. 18)

“*numai în miambal și-n magiun îți mai stă nădejdea*”(p. 18)

“*te vezi pe drojdi*”(p. 18)

“*fiecare își pierduse sărita*”(p. 18)

⁴² D. P. Perpessicius, *op. cit.*, p. 90.

⁴³ Șerban Cioculescu, *op. cit.*, p. 584.

“dacă se ciupește, face urât”(p. 22)

“Dar are să mi-o plătească, și scump, caiafa asta bătrână, am să-l curăț.”(p. 24)

“un târg întreg îl juca giurgiuna”(p. 53)

“(Pașadia) ținea câteva lovituri de drum-de-fier, din picioare”(p. 53)

“I se stricase raca”(p. 56)

“la o țucăreală mai prelungită în doi – «doza pentru adulți».”(p. 82)

“Nici nu-ți închipui ce fudulii are țăpul ăla bătrân.”(p. 83)

“Ce-ți faci capul ciulama cu atâta citanie, vrei s-ajungi în doaga lui Pașadia?(Pirgu către povestitor – n. n.)”(p. 94)

“cât despre partea infidelității, cu toată dragostea, nu se lăsa nici ea mai pe jos, era întotdeauna «en carte» cu Maiorică, îi da chiar puncte înainte”(p. 100)

“O ții așa ca gaia mațu, la gard am prins-o, la gard am legat-o.”(p. 114)

sau “îl ierte Dumnezeu” cu înțeleș “special”.

Iar un loc cu totul aparte îl ocupă în acest sens replica lui Pirgu către povestitor din capitolul final al romanului, “**Asfințitul crailor**”, în episodul “*adevăraților Arnoteni*”, în care oferă adevărată lecție de conduită masculină în fața femeilor:

“– La mai mare, solzoșia ta, se închină cu temenele, al nostru ești. Umbli să-ți lași lapții cu folos. Bre, cum te mai înfingeai în undiță la Masinca, o luași pe coarda razachie, cu sacâz dulce, ușor. Ce pramatie; faci pe cocșu, cotoi mare dumneata. Ei, dar ai de învățat încă multe; ești junic; ca să le fii pe plac maimuțelor trebuie să fii porc, și cu șoriciumul gros. Și mai ales nu târnosi mangalul câte usuci; de ți-a mirosit cumva a pagubă, împinge măgarul mai departe; știi vorba: malac să fie, că broaște... Dacă vezi însă că ridică coada, nut e pierde, ia-o înainte oblu, berbecește, ca până de iarnă să te văz crap îmblănit.”(p. 106)

Suficiente exemple pentru a ne convinge de limbajul colorat și codificat prin inserția “**argot-ului de București**”, care poate nici nu s-a vorbit vreodată astfel.

Dar lista continuă cu alte exemple folosite pentru fixarea atmosferei bucureștene, degradante, respingătoare; argouri caracterizate prin asonanțe și aliterații triviale ce exprimă trivialul întocmai:

“potop de scârbe” (p. 21)

“blesteme de chivuță” (p. 21)

“*mutra obraznică de marțafoi*” (p. 37)
 “*bufon abject*” (p. 38)
 “*era o halima*” (p. 39)
 “*ciamparale și bidineaua*” (p. 40)
 “*icioglani de meserie*” (p. 51)
 “*copilandru găman*” (p. 65)
 “*lipitorile*” (p. 77); “*dihonie mare*” (p. 84); “*hoașcă*” (p. 84); “*șnapan*” (p. 87);
 “*marghilomană*” (p. 97)
 “*numai otrăvitori, rable de pripas, trezitură și răsuflătură*” (p. 50)
 “*brotac cu ochi boloșai, bondoc și bont*”
 “*stârpitură bătoasă*”; “*chibiților*” (p. 100)
 “*scăfârlia scofâlcită și smochinită*” (p. 100)
 “*lătăreață, lăbărțată și lapoșă*”
 “*pârciul*”; “*bătrâne mucegăite*” (p. 109).

Așadar, o lume decăzută are nevoie pentru a fi redată, ilustrată în esența ei, de termenii cei mai potriviți, iar dacă argoul cel mai “vulgar”, mai josnic și mai “brutal” corespunde necesităților, atunci Mateiu Caragiale l-a întrebuințat ca atare, obținând efecte stilistice deosebite și atingând expresivitatea trivială autentică, miraculoasă.

Însă la polul opus se află argoul “frumos”, metaforic ce ascunde sensuri nobile ale cuvintelor sau traduc noțiuni cu sens trivial, precum turcismele: “*crailâc*”, “*geamlâc*”, “*samsarlâcuri*”, “*hagialâcuri*”, “*savantlâcuri*”, “*pezevenglâcuri*”; sau: “*Veniaminul cafenelei «Cazes» și Cherabinul caselor de întâlnire*”(p. 13); “*Cultul lui Comus*”(p. 20); “*blesteme de chivuță*”(p. 21); “*Danae*”, “*o Capua*”(p. 23); “*Craii de Curtea-Veche*”; “*Întâmpinarea crailor*”(p. 7); “*Cele trei hagialăcuri*”(p. 27); “*izbânda florilor de crin*”(p. 83); “*barosan, gagiu*”(p. 83); “*mult prea vilă*”(p. 87); “*trei-benți*”, “*pul-secret*” (jocuri – n. n.); “*(să am și eu) țățaca mea și cadânele mele și pitpalacul meu*”(p. 96); “*niște cotoșmane, niște armăsăroaice*”(p. 97); “*lumea deocheaților și deșucheților timpului:... cheflii de meserie, desdrumații, poticniții și căzuții (și cu conotație vulgară – n. n.)*”(p. 108); “*șuviță de Pactol*”, “*kirsch*” etc.

Iar toate acestea, deși aparent simple metafore sau epitete, întrebuințate numai în cercul restrâns al “*crailor*”, cu sensuri numai de ei cunoscute aproape, devin, conform

definiției, elemente de argou. Căci Mateiu Caragiale împrumută din cuvintele existente, le prelucrează și le înzestreaază cu noi conotații particulare, cu sensuri excepționale, după care le pune în circulație, însă numai în vorbirea “*crailor*” săi, aplicând tehnica argoului.

Fiindcă la Mateiu Caragiale, prin puterea minții sale creatoare, cuvântul devine mai mult decât un simplu material lexical; prin el – cuvântul *matein* – se comunică idea cea mai profundă, esența vieții, realitățile “*crailor*” (cu trimitere la “cele trei *hagialăcuri*”), se comunică și se creionează personajul însuși, argoul ocupând un rol semnificativ, deosebit, în acest sens.

BIBLIOGRAFIE

A. Texte literare

- Caragiale, Mateiu I., *Pajere. Remember. Craii de Curtea-Veche*. Postfață de Trandafir Constantin, București, Editura *Minerva*, 1988;
- Caragiale, Mateiu I., *Craii de Curtea-Veche*, București- Chișinău, Editura *Litera Internațional*, Colecție inițiată și coordonată de Anatol Vidrașcu și Dan Vidrașcu, Referințe istorico- literare: Eugen Lovinescu, G. Călinescu, T. Vianu, Ovid S. Crohmălniceanu, Ion Vartic, Perpessicius, Alexandru Piru, Edgar Papu, 2001;
- Caragiale, Mateiu I., *Craii de Curtea-Veche*, București, Editura *Litera Internațional*, Colecția de Literatură Românească, *Biblioteca pentru toți. Jurnalul Național*, 2009;
- Caragiale, Mateiu I., *Craii de Curtea-Veche*. Postfață și bibliografie de Mircea Vaida, București, Editura *Minerva*, 1972;
- Caragiale, Mateiu I., *Craii de Curtea-Veche*. Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Barbu Cioculescu, București, Editura *Fundației Culturale Române*, 1994, (reeditare la Editura Național, 2001).

B. BIBLIOGRAFIE CRITICĂ:

- D'Aurevilly, Barbey, *Dandysmul*, Traducere, studiu introductiv și selecția antologiei de Adriana Babeți, Iași, Editura Polirom, 1995;
- Baciuc-Got, Miorița, *Argoul românesc: expresivitate și abatere de la normă*, București, Editura Corint, 2006;
- Cotruș, Ovidiu, *Opera lui Matei I. Caragiale*, București, Editura Minerva, 1977;
- Derșidan, Ioan, *Mateiu I. Caragiale- carnavalescul și liturgicul operei*, București, Editura Minerva, 1997;
- Derșidan, Ioan, *Nordul caragialian – periplul versiunilor*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2003;
- Drăghicescu, Dumitru, *Din psihologia poporului român. Introducere*, București, Editura Historia, 2006;
- Glodeanu, Gheorghe, *Poetica misterului în opera lui Mateiu I. Caragiale*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2003;
- Grigore, Rodica, *Retorica măștilor în proza interbelică românească (Mateiu I. Caragiale, Urmuz, Max Blecher, George Mihail Zamfirescu, G. Călinescu)*, Cluj-Napoca, Editura Cărții de Știință, 2005;
- Iacob, Livia, *Romancierii interbelici*. Prefață de Bogdan Crețu, București, Institutul European, Colecția Universitaria, 2006;
- Iovan, Ion, *Mateiu Caragiale. Portretul unui dandy român*, București, Editura Compania, 2002;
- Milică, Ioan, *Expresivitatea argoului*, Prefață de Dumitru Irimia, Iași, Editura Universității "Alexandru Ioan Cuza", 2009, Colecția LOGOS;
- Mitchievici, Angelo, *Mateiu I. Caragiale. Fizionomii decadente*, București, Institutul Cultural Român, 2007;
- Muthu, Mircea, *Balcanism literar românesc*, vol. I- III, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2002;

- Mutoiu, Lăcrămioara; Boghiu, Emilia, *Hermeneutică și naratologie aplicată*, Iași, Editura Eurocart, ediția a II-a, revăzută și adăugită, 2003;
- Perez, Hertha, *Ipostaze ale personajului în roman*, Iași, Editura Junimea, 1979;
- Perpessicius, Dumitru, P., *12 prozatori interbelici*, București, Editura Eminescu, 1980;
- Subi, Maria, „Elementul cromatic în opera lui M. Caragiale”, în „Bucovina literară”, XII, (2002), nr. 1112.
- Zamfir, Mihai, *Cealaltă față a prozei*, București, Editura Eminescu, 1988.